

До спеціалізованої вченої ради К 35.052.23
Національного університету «Львівська політехніка»

Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, вул. Князя Романа 1/3

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Йосипів А.О., – на дисертацію Сподарик Наталії Іванівни «Кримінологічне запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Вивчення поданих Н.І. Сподарик матеріалів дисертації та автореферату, а також ознайомлення з її публікаціями, дає підстави стверджувати, що автором було проведено правовий аналіз теми, актуальної в теоретичному та практично-прикладному плані, сформульовано висновки і пропозиції, що виносяться на захист.

Оцінюючи дисертацію в цілому, можна констатувати, що автор досягнула поставлених перед собою цілей, роботу виконала на належному науковому та методологічному рівні. Такий загальний висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються такі наукові роботи.

Актуальність теми дослідження. Одним з основних завдань, покликаних забезпечити нормальне функціонування держави та належний рівень життя населення, є забезпечення правопорядку в державі. На рівень правопорядку безпосередньо впливає рівень злочинності. Останнім часом злочини, що вчиняються молоддю, в тому числі студентами ВНЗ, привертають до себе дедалі більше уваги як науковців так і практиків. Незважаючи на розвиток тих чи інших сфер життєдіяльності суспільства, деградація молодого покоління набирає стрімких обертів. У спробі реалізувати себе, досягти бажаного, молодь обирає повсякчас злочинний шлях. Актуальність вивчення саме цієї категорії злочинців полягає ще й в тому, що для них притаманним є вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Свідченням цього є те, що майже половина з усіх зареєстрованих злочинів проти життя та здоров'я особи вчиняються особами у віці до 30 років. Дана проблема є предметом розгляду педагогів, психологів, соціологів, кримінологів та підрозділів національної поліції. Молодь - це найбільш активна соціально-демографічна група і майбутнє нашої країни, а в кримінологічній плані – найбільш криміногенно активна група населення.

Про доцільність та своєчасність дисертаційного дослідження свідчить назріла проблемна ситуація, за якої недостатньо вивченими залишається значна кількість питань, пов'язаних з об'єктом запропонованого дослідження. Зокрема, основи кримінологічного запобігання злочинам розглядали такі вчені, як: Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, О. М. Бандурка, Л. Д. Гаухман, В. О. Глушков, В. В. Голіна, О. М. Гумін, Л. М. Давиденко, І. М. Даньшин,

О. М. Джужа, А. І. Долгова, А. Е. Жалінський, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, О. М. Костенко, Н. Ф. Кузнєцова, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, П. П. Михайленко, С. Г. Міщенко, В. П. Філонов, О. М. Яковлев та ін.

Своєю чергою, запобіганню насильницьким злочинам правоохоронними органами присвячені праці А. І. Алексєєва, В. В. Баранова, С. С. Галахова, П. В. Гончарова, В. Я. Горбачевського, Е. А. Дідоренка, О. Ф. Долженкова, О. В. Кириченка, І. П. Козаченка, Я. Ю. Кондратьєва, А. Г. Лекаря, В. А. Лукашова, В. С. Овчинського, С. С. Овчинського, В. Г. Самойлова, М. Й. Сидоренка, В. І. Тихоненко, О. А. Шевченко, Т. І. Шевчука, В. В. Шендрика, Б. Я. Штейнбрика, О. О. Юхна та ін.

Проте, не зважаючи на значні наукові напрацювання в науці по даній проблематиці, та враховуючи, що останніми роками кардинально змінилися тенденції і структура насильницької злочинності студентів ВНЗ, чинники, що впливають на неї, форми й методи протидії, а також нормативно-правова база, що регламентує діяльність підрозділів Національної поліції у цьому напрямі, чимало питань потребують вирішення та переосмислення.

Наведені міркування й визначають актуальність теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дослідження видаються достатньо обґрунтованими. В роботі комплексно досліджується широкий спектр проблем, пов'язаних із кримінологічним запобіганням підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Теоретичну основу дисертації становить значна кількість джерел (292 найменування розташовані на 28 сторінках), серед них: монографії, колективні праці, збірники статей, наукові статті, нормативно-правові акти, судова практика.

Мета дисертаційного дослідження полягає у комплексному вивченні кримінологічних засад запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, та формулюванні на цій основі науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення діяльності підрозділів Національної поліції у цьому напрямі.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації були поставлені такі основні **задачі**: з'ясувати стан наукового розроблення проблеми запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи; навести кримінологічну характеристику злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ; охарактеризувати структуру й типологію особистості студента ВНЗ, який вчиняє насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи; визначити детермінанти, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ; сформулювати пропозиції з метою удосконалення нормативно-правових актів щодо запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ; розкрити роль інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та

здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ; з'ясувати основні форми взаємодії підрозділів Національної поліції з державними органами та громадськістю щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ; окреслити загальнопрофілактичні заходи підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ; визначити індивідуально-профілактичні заходи підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Об'єкт і предмет дослідження визначені правильно, а саме: *об'єктом дослідження є суспільні відносини та закономірності діяльності підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, а предмет дослідження – кримінологічне запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.*

Дисертант застосувала належним чином визначену нею методологічну базу наукового пошуку. **Методи дослідження** обрано з урахуванням поставленої мети й задач, об'єкта та предмета дослідження. У своїй більшості вони є цілком прийнятними і дозволяють провести науковий пошук обраного дослідження на відповідному рівні. Завдяки цьому автор обґрунтував низку нових ідей, що розглядаються вперше, а також визначив положення, які в роботі набули подальшого розвитку або удосконалені.

Емпіричною базою дослідження є статистичні дані ГПУ й аналітичні матеріали підрозділів Національної поліції України щодо протидії насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи за 20013–2017 рр.; узагальнені дані анкетування студентів ВНЗ та працівників Національної поліції України у Волинській, Львівській, Рівненській, Тернопільській та Хмельницькій областях (опитано понад 250 осіб), а також кримінальні провадження за злочинами у межах ст.ст. 115–119, 121, 152, 296 КК України; довідкові видання, законодавча й відомча нормативна база з питань регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України щодо запобігання зазначеним злочинам.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Постанови НАН України від 20.12.2013 р. № 179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 роки» та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами (п. 3.4. Політико-правові науки); у межах науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права».

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Дисертація є першим в сучасній Україні комплексним монографічним дослідженням що охоплює вивчення кримінологічних засад запобігання підрозділами Національної поліції

насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

До найбільш вагомих результатів, що відбивають наукову новизну дослідження, належать наступні положення: *вперше*: окреслено перелік найістотніших чинників, що впливають на результати діяльності підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, які вчиняються студентами ВНЗ. До таких, зокрема, належать: недосконалість нормативно-правового регулювання запобіжної діяльності; відсутність окремого підрозділу в МВС щодо організації профілактики злочинності та ін.; запропоновано зміни до КПК України, законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про вищу освіту» з метою удосконалення правового забезпечення діяльності Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

Частину положень автором було удосконалено або вони дістали подальшого розвитку. Зокрема, *вдосконалено*: кримінологічну характеристику основних складів тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, зокрема щодо їх рівня, структури, динаміки, географії тощо; вчення про особу студента ВНЗ, що вчиняє насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи, зокрема наведено її кримінологічний портрет: зазвичай особа чоловічої статі, неодружена, котра дотримується певних норм співжиття; вирізняється брутальністю, агресивністю, жорстокістю тощо; систему індивідуально-профілактичних заходів підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. До таких, зокрема, слід віднести: офіційне попередження; поставлення на профілактичний облік студентів, схильних до вчинення злочину; оперативно-профілактичне спостереження за студентами, що знаходяться на профілактичному обліку, з метою вчасного виявлення злочинного наміру; документування насильницьких злочинів на стадії готування або незакінченого замаху тощо. *Дістали подальший розвиток*: пропозиції про необхідність прийняття Закону України «Про профілактику правопорушень», що дасть змогу підрозділам Національної поліції України підвищити ефективність діяльності щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи; знання про основні детермінанти, що визначають вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ (соціально-економічні, політико-ідеологічні, правові, соціально-психологічні, організаційно-управлінські, а також пов'язані з недоліками правоохоронної і правозастосовної діяльності); форми взаємодії щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ: обмін інформацією про об'єкти загальної та індивідуальної оперативної профілактики, про осіб (злочини), що готують(ся), криміногенні чинники (37%); спільне розроблення загальних і спеціальних планів запобігання злочинам; публікації в науково-практичному виданні МВС України «Бюлетень з обміну досвідом роботи» в рубриці «Запобігання насильницькій злочинності» та ін.; підходи до формування загальнопрофілактичних заходів підрозділів Національної

поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ: розроблення й реалізація комплексних і цільових програм запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, а також спеціальних планів профілактики зазначених злочинів у конкретній області, районі, навчальній установі з метою виявлення й усунення їх детермінантів тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дослідженні висновки та рекомендації можуть бути використані у: науково-дослідній роботі – для подальшого розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо кримінологічних аспектів запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ; правотворчій сфері – з метою вдосконалення відповідних положень Кримінального процесуального кодексу України, законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», «Про вищу освіту», а також відомчих нормативних актів та ін.; правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ; навчальному процесі – під час підготовки підручників і посібників, викладання навчальних дисциплін «Кримінологія», «Оперативно-розшукова діяльність», «Організація і тактика запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи».

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження.

Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 279 сторінок, із яких 185 – основний текст, 28 – список використаних джерел (292 найменування), чотири додатки розміщено на 64 сторінках.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, до кінця не розробленими в науці і перспективними для дослідження.

Свої думки, висновки та пропозиції дисертант підтверджує науковою дискусією, критичним аналізом поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців тощо. Відтак, можна стверджувати, що висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, мають достатній рівень достовірності й обґрунтованості.

Науковий інтерес становлять, насамперед, ті положення праці дисертанта, в яких:

1. На стор. 40 аналізуючи Стан наукового розроблення поняття і змісту запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, автор робить абсолютно слушний висновок, що «попереджувальна діяльність насильницьких злочинів не може бути однозначною, оскільки має бути диференційована за основними видами злочинів, що вчиняють студенти ВНЗ. Це, зокрема, вбивства,

тілесні ушкодження, розбійні напади, зґвалтування, катування тощо». (стор. 40 дисертації).

2. Заслуговує на увагу значна робота автора щодо дослідження криминологічної характеристики насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, а саме широкої статистичної інформації стосовно досліджуваних злочинів (стор. 50-58).

3. На сторінці 61 автор робить цілком слушний висновок про те, що «для криминології вивчення ситуації, що передує і супроводжує злочинне посягання, є одним із основних напрямів, оскільки саме вона розкриває основний механізм скоєння злочину, окреслює чинники, які обумовили прийняття злочинцем рішення про вчинення цього злочину, націлили його саме на цей об'єкт злочинного посягання і сприяли реалізації його мотивації» (стор. 61).

4. Досліджуючи криминологічна характеристика особистості студента ВНЗ, який вчиняє насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи, автор приходиться до правильного висновку, що «дані про особу злочинців, які вчинили насильницькі злочини, потрібні найперше для того, щоб зрозуміти суб'єктивні джерела насильницьких дій студентів ВНЗ, оскільки в будь-якому злочині головним об'єктом є сам злочинець. Саме він має особистісні причини злочинної поведінки. Тому без знання особи злочинця зрозуміти його поведінку неможливо. (стор. 70 дисертації).

5. Заслуговує на увагу позиція автора стосовно сутності поняття «індивідуальна профілактика»: «спрямовуючи індивідуальну профілактику на особу, необхідно враховувати умови, обставини, ситуації, що сприяють чи полегшують скоєння кримінально карних діянь. Індивідуальна профілактика виконує роль соціального інструмента, метою якого є нейтралізація або усунення негативних внутрішніх рис, коригування поведінки» (стор. 178 дисертації).

6. На стор. 91 автор робить слушний висновок про те, що «причиною злочинів є сформована під впливом різних негативних явищ і процесів антисуспільна установка в свідомості особи, яка спричинила в неї рішучість вчинити злочин або призвела до вчинення злочину».

Публікації та апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації викладено у дев'яти наукових публікаціях, із них п'ять статей – у наукових фахових виданнях, в тому числі одна – у науковому періодичному виданні іншої держави, а також чотири – тези доповідей на науково-практичних заходах.

Основні положення дисертації викладено на чотирьох науково-практичних заходах, таких як: Міжнародна конференція «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 16–17 червня 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 8–9 грудня 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Новітні тенденції сучасної юридичної науки» (м. Дніпро, 1–2 грудня 2017 р.).

Проте, позитивна оцінка рецензованої роботи в цілому та її окремих

положень не виключає можливості і необхідності висловити окремі зауваження щодо позицій Сподарик Наталії Іванівни, які викликають сумніви чи потребують додаткової аргументації та звернути увагу на деякі недоліки й спірні положення, що дають можливість вступити в дискусію з автором:

1. Деякі з запропонованих автором положень наукової новизни потребують більш чіткого формулювання, оскільки у нинішньому виді не дають можливості повною мірою оцінити особистий внесок автора у розроблення задекларованих у них положень. Такими, наприклад, можна вважати п. 1, 2 підрозділу «Дістали подальший розвиток».

2. У п. 3 підрозділу «Удосконалено», автор зазначає, що до індивідуально-профілактичних заходів підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ слід віднести, з поміж інших, такий захід, як оперативно-профілактичне спостереження за студентами, що знаходяться на профілактичному обліку, з метою вчасного виявлення злочинного наміру; документування насильницьких злочинів на стадії готування або незакінченого замаху. Проте, з тексту дисертації не зовсім зрозуміло, у чому саме полягає зміст такого заходу, його ефективність та необхідність.

3. При написанні підрозділу 1.2 дисертаційного дослідження «Кримінологічна характеристика насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ» автором наведено певну кількість наукових підходів до розуміння поняття «насильницькі злочини». В той же час, важливим було б виведення ще й авторського підходу до цього поняття, якого не наведено ні у цьому підрозділі, ні у висновках до розділу.

4. Досліджуючи насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, автор використовує натомість різні поняття, а саме: насильницькі злочини небезпечні для життя та здоров'я (стор. 75), тяжкі насильницькі злочини проти життя та здоров'я, насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи. Видається, що для однозначного розуміння кола злочинів, які були предметом дослідження, слід було б використовувати одне поняття.

5. Важко погодитись з думкою автора (занадто категоричною), що сімейне неблагополуччя не тільки обмежує моральний розвиток, а й сприяє вихованню дітей насильству(стор. 77).

6. При дослідженні детермінанти, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ (підрозділ 1.4) на нашу думку варто було б звернути увагу на причини та умови, що сприяють зростання кількості злочинів, учинених особами жіночої статі (як зазначає дисертант - питома вага жінок, які беруть участь у зазначених злочинах, невпинно зростає: за останні 10 років із 4% зросла вдвічі і сягла 8%.)

7. При написанні третього розділу дисертаційного дослідження «Заходи підрозділів Національної поліції України у запобіганні насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ» варто було б звернути увагу на віктимологічний напрям запобігання таких злочинів. Адже,

при дослідженні кримінологічної характеристики насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ (підрозділ 1.2) на стор. 65 автор наводить дані про кількість та групи жертв, і вказує на безпосередній зв'язок жертви та особи злочинця.

8. Додаткової аргументації потребує дослідження автором саме такої категорії осіб – студентів ВНЗ, і в чому особливість злочинність цих осіб порівняно, наприклад, із загальною злочинністю або злочинністю студентів ВПУ.

9. Позитивним, на наш погляд, було б вивчення також зарубіжного досвіду запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Висловлені зауваження стосуються переважно дискусійних питань дослідження, або окремих недостатньо чітких формулювань, або ж тих загальнотеоретичних проблем, які не були спеціальним предметом цього дослідження і тому суттєво не впливають на належний рівень проведеного дослідження. Вони не носять принципового характеру, є дискусійними за суттю та сприятимуть започаткуванню наукової дискусії протягом публічного захисту дисертації.

Представлений автореферат дисертації Н.І. Сподарик у повному обсязі відображає концептуальні висновки і науково-практичні рекомендації, які обґрунтовуються здобувачем у самій дисертації.

Таким чином, можна зробити висновок: дисертація за актуальністю обраної теми, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в ній, їх достовірністю і новизною, повнотою їх викладу в опублікованих працях повністю відповідає вимогам, що пред'являються до кандидатських дисертацій згідно з п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Виходячи з цього, вважаю, що дисертація Сподарик Наталії Іванівни «Кримінологічне запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ», є завершеною та самостійною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу, а її автор на основі прилюдного захисту заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри

кримінального права і кримінології

**факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів
національної поліції**

Львівського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

 А.О. Йосипів